

Puola feministisin silmin

Poland under Feminist Eyes.
University College London,
School of Slavonic and East
European Studies, 5.11. 2008.

Lontoossa viime marraskuussa järjestetty yksipäiväinen seminaari *Poland under Feminist Eyes* käsitteli feminististen aatteiden ja metodologioiden vastaanottoa ja soveltamista puolalaisessa kulttuurissa ja kirjallisuudessa. Päivän aikana kuultiin kaikkiaan 13 englanninkielistä esitelmää. Puhujina esiintyi alan nimekkäitä tutkijoita ja asiantuntijoita lähinnä Ison-Britannian ja Puolan yliopistoista. Richard Molen esittämästä avajaispuheesta kävi ilmi, että kyseessä oli ylipäänsä ensimmäinen SSEES:ssä järjestetty gender-tutkimusta käsittelevä seminaari. Seminaarin alkuunpanijoina ja järjestäjinä olivat Ursula Phillips SSEES:stä ja Urszula Chowaniec Tampereen yliopistosta.

Päivän aloitti sessio, jossa Rosalind Marsh käsitteli feminismiä laajemmin eurooppalaisesta ja erityisesti itäeurooppalaisesta näkökulmasta. Hänen näkemyksensä mukaan eurooppalaisen feminismin suuntaukset ovat kulkeneet hyvin eri tahtiin. Toisaalta Länsi-Euroopassa on jo pitkään eletty feminismin kolmannen aallon ja niin sanottua postfeminismin aikaa, kun taas useimmissa Itä-Euroopan ja varsinkin entisissä sosialistisissa maissa ollaan toisen aallon feminismin nais erityisyyttä korostavassa vaiheessa. Poikkeuksena Itä-Euroopan maista ovat entisen Jugoslavian maat, joissa feminististä teoriaa ja metodologiaa sovellettiin ja niistä keskusteltiin jo 1970-luvulla. Marsh korosti myös sitä, etteivät feminismit

ja naisliike syntyneet Puolassa vasta 1990-luvulla vaan jo kauan ennen kommunistista kautta. Ewa Kraskowska Poznańin Adam Mickiewicz -yliopistosta puhui esitelmässään puolalaisesta feminismitä pohtien, onko kyse jostain ”lainatusta”, läntisestä aatteesta vai ”omasta” puolalaisesta traditiosta. Kraskowska lähestyi aihetta oman henkilökohtaisen kokemuksensa kautta todeten, ettei Puolassa 1970-luvun toisinaikajattelijapiireissä puhuttu feminismitä tai naisten oikeuksista vaan ihmisoikeuksista. Ollessaan kuitenkin lännessä vieraillevana opettajana ja tutkijana 1990-luvulla Kraskowska tutustui länsimaaiseen feministiseen kirjallisuudentutkimukseen ja löysi myös oman, puolalaisen näkökulmansa feminismiin ja kirjallisuuteen.

Tampereen yliopiston tutkija Urszula Chowaniec puhui feministisestä teoriasta ja sen sovelluksista puolalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa. Mielinkiintoinen kuriositeetti Chowaniecin esityksessä oli se, että Simone de Beauvoirin *Toinen sukupuoli* käännettiin puolaksi jo 1970-luvun alussa. Kommunistsessa Puolassa Beauvoirin teoksen nähtiin heijastavan läntistä, porvarillista yhteiskuntaa, eikä sillä ja sen esittämällä ajatuksilla naisista toisena sukupuolena siten nähty olevan mitään tekemistä puolalaisen todellisuuden kanssa. Feministiseen keskusteluun Beauvoirin ajatukset ovat tulleet toden teolla vasta 1990-luvulta lähtien. Kaikki esitelmöitsijät eivät olleet kirjallisuuden- tai taiteentutkijoita, vaan mukaan mahtui myös sosiologinen näkökulma. Grażyna Kubican esitelmä käsitteli puolalaisten naisantropo-

logien strategioita tehdä tiedettä 1900-luvun alussa, aikana jolloin naistutkija oli poikkeustapaus. Kubican mukaan ”puolalaisen äidin” myytti *Matka Polka*, joka on vahvasti vaikuttanut naiseuden representaatioihin Puolassa ja joka tuli esille myös useissa muissa esitelmissä, on ollut suuri este naisten emansipaatiolle.

Toinen sessio alkoi Grażyna Borkowskan, Puolan ehkä tunnetuimman naiskirjallisuuden tutkijan, esitelmällä. Borkowska käsitteli kahden 1800-luvun naiskirjailijan hyvin erilaisia strategioita kirjoittaa ja tehdä kirjailijan työtä. Niitä voitaisiin kutsua radikaaliksi ja konventionaaliseksi strategiksi. Miesnäkökulmakin saatiin mukaan, kun Ursula Phillips käsitteli mieskirjailijoita: Adam Mickiewiczia ja Bolesław Prusia ja heidän käsityksiään naisista ja emansipaatiosta. Tämän jälkeen siirryttiin 1800-luvulta tähän päivään Elwira Grossmanin esitelmässä, joka käsitteli puolalaista draamaa vuoden 1989 jälkeen. Grossmanin mukaan puolalainen draama on yleisesti ottaen sukupuolisokeaa ja sukupuoleen liittyvät ajankohtaiset kysymykset jäävät taka-alalle sekä joidenkin yksittäisten produktoiden varaan. Kuvaava oli Grossmanin antama esimerkki näytelmäkirjailija Krystyna Koftan *Doktor Faustus* -näytelmästä. Kofta kirjoitti näytelmän pääroolit naisille, mutta näytelmän toteuttanut ohjaaja vaihtoi tilalle tavanomaisemmat miesroolit. Kofta totesi hänestä tuntuneen siltä, kuin hänen näytelmänsä olisi kastroitu.

Kolmas sessio käsitteli poliittisia ja yhteiskunnallisia aiheita kielen ja kirjallisuuden näkökulmasta. Kielentutkija ja SSEES:n puolan kielen opettaja Dorota Hołowiak totesi, että puola on sanottu ”maailman

androsentrisimmäksi kieleksi”. Tätä kuvastaa se, kuinka esimerkiksi ammattinimikkeissä miestä tarkoittava sana on neutraali tapa ilmaista ammatti, kun taas ammattinimikkeen naispuolista henkilöä tarkoittavalla muodolla on väheksyvä ja ivallinen väri. Naiset käyttävätkin ammattiaan ilmaisessaan itsestään mieluummin miestä tarkoittavaa ammattinimikettä, vaikka poikkeuksia on. Agnieszka Mrozikin esitelmä käsittelee politiikkaa ja Puolassa toimivaa Naisten puoluetta. Puolueen perustaja Manuela Gretkowska aloitti uransa kirjailijana ja julkaisi 1990-luvulla hyvin postmoderneja, perinteiset sukupuoliroolit kyseenalaistavia kaunokirjallisia teoksia. Ryhdyttyään politiikkaan hänen tyyliinsä on muuttunut kuitenkin konventionaalisemmaksi. Hän korostaa puolalaisuuteen liittyviä pehmeitä, naisellisia arvoja, puolalaista äitiyttä (*Matka Polka*) ja perinteitä. Mrozikin mukaan tämä voi johtua siitä, että puolueen ei haluta pelästyttävän ketään pois liian radikaaleilla mielipiteillä, vaan pyritään saamaan mukaan mahdollisimman paljon naisia. Kysymys kuuluukin, mikä puolalaisten naisten elämässä muuttuisi Naisten puolueen päästyä valtaan, kun esimerkiksi sellainen kipeä aihe kuin abortti ei kuulu sen agendaan. Puolalaisen feministisen nykyproosan dilemmoja ja tulevaisuudennäkymiä käsitelleessä esitelmässään Katarzyna Czezcot totesi puolestaan, että feministikirjailijat eivät ole kiinnostuneita kertomaan naisten kokemuksista vaan haluavat purkaa perinteiset kerrontatyyliyt ja valmiit muotit ja luoda tilaa feministiselle naissubjektuudelle.

Viimeisessä sessiossa käsiteltiin puolalaista sosialistisen realismin kuvataidetta (Ewa Toniak) sekä nykyelokuvaa (Ewa Mazierska). Seminaarin päätti pyöreän pöydän keskustelu, jota johtanut Katarzyna Zechenter pyysi osal-

listujia pohtimaan miltä puolalainen feminisismi ja sukupuoleen liittyvä tutkimus näyttää kymmenen vuoden kuluttua. Vastaukset vaihtelivat laidasta laitaan: osa oli sitä mieltä, että asiat eivät ole menossa parempaan suuntaan, vaan jo nyt on havaittavissa kahtiajako ”läntiseen” teoriaan ja puolalaiseen ”materiaaliin”, jolloin ongelmana on se, että puolalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa mitataan läntisin mittarein. Toisen näkemyksen mukaan puolalaiset nuoret opiskelijat ovat hyvin kiinnostuneita kirjallisuudesta sekä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä. Ehkäpä nuoremmat sukupolvet näke-

vät asiat valoisampina, ja joka tapauksessa seminaarin kuluessa tulevaisuuden tutkimukselle annettiin monia uusia avauksia ja tehtäviä. Myönteistä oli myös se, että Suomi ja suomalainen tutkimus oli läsnä seminaarissa: Tampereen yliopiston tutkija Kirsi Kurkijärvi esitteli seminaarissa suomalaisen puolalaista ja venäläistä naiskirjallisuutta käsittelevän tutkimusprojektin, johon allekirjoittanutkin kuuluu.

Oheistietoa *Poland under Feminist Eyes* -seminaarista, muun muassa esitelmien abstraktit ja osa esitelmistä, on saatavilla projektin kotisivuilta: www.womenswriting.fi.

Tiedettä ja taidetta Jekaterinburgissa

Uralin valtionyliopiston taidehistorian laitos järjesti 16.–19.10.2008 kansainvälisen konferenssin, jonka otsikko huo-kui kunnianhimoa: *In Transition: Cultural Identities in the Age of Transnational and Transcultural Flux*. Tämä Jekaterinburgin taide-museon nykytaiteen osaston sekä kyproslaisen taiteen ja kulttuurin keskuksen *Neme:n* yhteistyöllä syntyneen konferenssin idea on lähtöisin Limassokselta, jossa järjestettiin vuonna 2006 kansainvälinen taidenäyttely ja luentosarja *In Transition Cyprus*. Vuoden 2008 konferenssia sponsoroivat muun muassa Jekaterinburgin kaupunki sekä Kyproksen kulttuuriministeriö. Mistään ihan arkipäiväisestä tapahtumasta ei ollut kyse, sillä konferenssi tuntui kiinnostavan paikallista mediaa. Konferenssia mainostettiin myös kaupungin keskustan pääkatujen ylle vedetyillä mainosjulisteilla, tosin nämä mainokset liittyivät ennen kaikkea konferenssin yhteyteen järjestettyyn kansainväliseen taidenäyttelyyn *In Transition Russia 2008*. Näyttelyn avajaiset olivat vaikuttava tapahtuma pu-

huttelevine multimediatöineen ja webinstallaatioineen. Myös näyttelytila, Jekaterinburgin modernin taiteen museo, oli tapahtumamiljöönä kiehtova. Viereisissä näyttelyhuoneissa oli Venäjän varhaisen avantgarden, muun muassa Olga Rozanovan keskeisiä töitä. Taidenäyttelyn tavoitteena oli esitellä eri kulttuurisista taustoista kotoisin olevien taitelijoiden teoksia, joissa he työstivät kokemuksiaan kulttuuristen identiteettien globaaleista muutoksista. Monet näyttelyn taiteilijoista esitelmöivät teoksistaan konferenssissa aihetta käsittelevien tieteellisten esitelmien rinnalla.

Tällainen asetelma on kiehtova, mutta toteutunutta kokonaisuutta voisi luonnehtia sanoilla *in transition*. Tieteen ja taiteen vuoropuhelu jäi konferenssissa selkeimmin siirtymän ja muutoksen tilaan ilman syvällisempää keskinäistä yhteyttä. Ainakin osasyys tähän kohtaamattomuuteen oli konferenssijärjestäjien kokemattomuudessa, höystettynä riippumattomalla neuvostohenkistä me ja muut -asetelmaa. Kansainvälisyyden ja kansallisen ylirajaisuuden